

Vaatamisväärsus Ilumäel

Varjuline vahtraallee viib meid kõrgendikul põlispuude vahel seisva Ilumäe kabeli juurde, mida ümbritseb surnuaed. Seal on hulganisti paljudes eri vormides sepisriste, igäüks omaette meistritöö. Väravast sisenenu tähelepanu köidab ka kunagiste Palmse mõisa valdajate Pahlenite raudaiaga piiratud matmispaik, kuhu on maetud kahe sajandi vältel. Seal on kaunis, hallikas-valgest marmorist monument — hälli kohale kummarduv naine. Monumendil on tekst: «Betsy der Unvergesslichen 1820». Pärimuse järgi olevat kindral Carl Magnus von der Pahleni 23-aastast naist tabanud surm silmapilgul, kui ta oli hällile kummardunud, et sülelapsele rinda anda.

See oli 125 aastat tagasi — 22. augustil 1843, kui pandi nurgakivi kirikabeli ehitamiseks Ilumäele vana, laguneva ristikujulise puukabeli (ehitatud aastail 1729—1731) lä-

hedale. Klassitsistlikku kabelisse paigaldati vana puukabeli altar, puunikerdus 1731 aastast. Meeldivalt mõjuvad altari korintose kapiteelidega sambad ning lame ornament külgedel ja üleval. Omaette harulduseks on 6 vitraazvappidega akent. Siin on eesti vabatalupoegade Jakob ja Dietrich Muigi, Jakob Valga jt. vapid XVIII sajandi algusest. Need toodi sinna niisamuti vanast puukabelist. Vappidel on kujutatud kariloomi, veskeid jm. ning need kannavad järgmist aastaarvu: «Anno 1729».

Rahvasuu räägib, et vabastuskirjad said talupojad Põhjasõja ajal Rootsi kuningalt Karl XII selle eest, et neis taludes olevat kuningat hästi vastu võetud ja kostitatud.

Ei saa märkamata jätta kabeli ukse kohal ajahambast puretud maal (««Püha õhtusöömaaeg» Gemacht C. W. Ortel aus Wesenberg 1812»), millele on kirjutatud: «Lask-

nud valmistada kärner Jürgen Mühlbach 1812. aastal.»

Arvestades seda, et Ilumäe kabelil on ainulaadsed aknad ja muud riikliku kaitse all olevad kunstimälestised, et surnuaed on üks rikkamaid ja huvitavamaid sepisristide poolest ning et seal on üks 15. sajandi hauakivi ja 18. sajandi rõngasrist, oleks aeg Ilumäe kabel koos surnuaiaga võtta arhitektuurimälestisena riikliku kaitse all. See vahest veldiks seda, et ei kangutataks välja meie esivanemate ja suurepärase käsitöömeistrite — Palmse kandi seppade taidurlikku tööd. Tänu asjatundlikele inimestele suutsime päästa prügimäelt kaks ülimalt huvitavat sepisristi, millele on graveeritud tekstid.

Ärgem hävitagem inimeste kätetööd, millest lausa õhkub ajalugu! Ärgem toogem ohvreid dolomiidile, veel hullem, kui seda tehakse emailile!

I. KUSLAP